

Om oxstallningen och exporten av stalloxar från Skåne under årtiondena före och efter år 1700.

Oxstallningens och oxutskeppningens roll i Skåne har blivit behandlad av flera författare — framförallt av Carl Gustaf Weibull i »Skånska jordbrukets historia» men även av Nils Wimarson och i förbigående av Abraham Cronholm, Knud Fabricius och Axel Nielsen¹. Då ytterligare siffror påträffats utöver de tidigare framdragna, må det vara tillåtet att i anslutning till Weibulls framställning anföra dessa jämte kommentarer.

Efter Skånes övergång till Sverige kom näringen i vissa hänseenden i ett något ändrat läge. De svenska myndigheterna hade synpunkter, som icke alltid överensstämde med de tidigare makt-havarnas. Detta gällde dock att börja med mindre *regleringen av själva stallningen*, d. v. s. produktionen, än *regleringen av exporten*.

Vad stallningen beträffar hade denna under danska tiden varit i främsta rummet förbehållen adeln (och kronan på dess ladugårdar). De ofrälse jordägarna voro visserligen icke förbjudna att uppföda stalloxar, men de fingo ej hålla flera än vad deras eget foder tillät. De adliga godsägarna stod det däremot fritt att stalla oxar även på de underlydande böndernas foderskörd. En antydning till intrång i den adliga maktställningen hade visserligen gjorts år 1623, då de borgare (skånska såväl som utländska), vilka »treiben und schiffen», medgivits rätt att på landsbygden (och alltså ej bara på torgen och de allmänna marknaderna) uppköpa oxar och stalla dem på adelsgårdarna, men syftet härmed var att man dels ville betaga borgarna intresset för olaga stallning — vilket inte varit sällsynt — och dels och framförallt ville säkra adeln (och kronan) vinterfodrets fulla utnyttjande².

¹ Weibull, C. G.: Skånska jordbrukets historia, 1923; Cronholm, Abraham: Skånes politiska historia II, 1851; Wimarson, Nils, i Fästskrift utgiven av Ystads Fornminnesförening, 1918; Fabricius, Knud: Skaanes Overgang fra Danmark til Sverige, 1906; Nielsen, Axel: Dänische Wirtschaftsgeschichte, 1933.

² Nielsen, sid. 139.

För de mindre likvida bland adelsmännen måste arrange-
manget i varje fall ha blivit ganska tillfredsställande. I detta pro-
duktionssystem ändrade den svenska regimen, som sagt, till en bör-
jan ingenting. Präster och bönder fingo därför alltjämt stalla oxar
i den utsträckning, som deras relativt blygsamma fodertillgång
möjliggjorde. De adliga godsägarna, som själva ägnade sig med
liv och lust åt näringen — de låto t. o. m. ödegårdar ligga obruka-
de, emedan man under de (i följd av tullpolitiken) rådande dåliga
konjunkturerna för spannmålsodlingen tjänade mera på höet än
på spannmålen — visade sig dock inte böjda att tolerera ens den
mest begränsade »ofrälse» oxstallning. De ansågo nämligen att
utbudet på grund av producenternas talrikhet blev för stort och
endast tryckte ned priserna¹. Man blev emellertid icke bönhörd
förrän 1694, men då blev bönhörelsen i detta stycke i gengäld full-
ständig. I en kunglig resolution av den 13 januari sagda år² stad-
gades nämligen »det ingen annan på landet må vara tillätelig
att oppställa oxar än de som besittia kongl. säterier och ladugårdar
samt adelen på dess säterier och ladugårdar». Borgarna förbjö-
dos samtidigt uttryckligen att uppställa flera oxar än de kunde
föda på sitt eget »under stadsens jurisdiktion hörige, inbärgade
avel och foder». Fortfarande var det dock såväl dem som främ-
mande köpmän obetaget att arrendera säteriernas stallningsrätt.

Hur stallningen fördelade sig på de olika producentkatego-

Oxstallningens fördelning.

Årskiftet	Antal oxar, stallade på		Totala antalet stallade oxar i
	egget foder av borgarna i Ystad	Lund (+ Hospitals- gården)	
1694/95	30	12	4.225
1695/96	38	—	3.777
1696/97	56	6	4.447
1697/98	40	—	4.163
1698/99	24	—	3.323
1699/00	50	19	4.293
1700/01	42	14	4.362
1702/03	33	16	3.592
1706/07	16	—	3.702
1707/08	26	—	4.015 ³
1708/09	12	—	3.855

¹ Cronholm, sid. 219.

² Stiernman: Commerceförordningar V, pag. 442 ff.

³ C. G. Weibull, som använt annan källa, anför siffran 3.901 (se sid. 193).

rierna under de efter 1694 närmast följande åren, framgår i någon
mån av siffrorna för borgarnas uppställningar på eget foder, jäm-
förda med den totala stallningen¹.

Som synes dominerades näringen fullständigt av adeln. Re-
solutionens syften blevo sålunda helt förverkligade. Dock ut-
övade adeln icke alltid sin rätt aktivt utan arrenderade bort den-
samma (såsom ju också tidigare varit fallet). I regel omhänder-
togs ungefär en tredjedel av hela årets stallning av dylika arrenda-
torer, vilka mestadels voro att finna bland städernas största hand-
lande. T. ex. hade Malmököpmannen Jakob Thomson Jyde dessa
oxar stallade på:

	1694	1695	1696	1697	1698	1699	1700	1702
Bosjökloster.....						24		
Eriksholm.....	20	78	80	40				
Högestad		20						
Krageholm	140	100	128	120	120			
Kulla Gunnarstorp						48		} 40
Spannarp						32	20	
Rönneholm							20	
Snårestad							4	

Landskronaköpmannen Johan Kiesers stalloxar fördelade
sig på:

	1694	1695	1696	1697	1698	1699	1700	1702	1706	1707	1708
Borgeby...	106	106	106	100	80	106	123	120	112	} 140	80
Bälteberga					26		55	24	20		20
Videröra...					16	40	16	28			20
Alnarp o. Torup											216

De flesta borgarna underhöllo emellertid inte så stora besätt-
ningar. Ofta var man två om att uppföda stalloxarna på en gård
och ibland ännu fler. Särskilt anmärkningsvärt var förhållandet
på Skarhult år 1694. Av de där stallade 176 oxarna kommo 29 på
Jöran Holst, 35 på Rasmus Kiällson, 24 på Adolf Lönn, 40 på
David Kröger och 48 på Hans Nehrman. Ett så »invecklat» arran-
gemang var dock undantag.

Då stalloxarna uppföddes nästan uteslutande för export, fick
exporttullens höjd stor betydelse. Under den första svenska tiden
härskade på detta område (liksom på alla andra) osäkerhet. Man

¹ Siffrorna å sid. 258 ur Malmö resp. Ystads tullkontors arkiv: an-
komna brev. Landsarkivet i Lund.

klagade över att den i Sverige tillämpade tullsatsen var högre än den i Danmark, varigenom de danska producenterna fingo ett försteg¹. Slutligen funno myndigheterna för gott att bevilja nedsättning i densamma. I mars månad 1668 hade visserligen den svenska tullen »proportionerats» efter den danska, men därmed var ej saken definitivt ordnad. Den 9 januari år 1669 utfärdades nya tullbestämmelser, vilka samtidigt även inneslöto den sedvanliga hänsynen till den svenska sjöfartens intressen². Tullklasserna voro för export på wismarska och andra svenska fartyg till Wismar 2 dr 6 öre smt för varje par oxar och till annan ort 2 dr 23 1/2 öre smt och för export på främmande och ofria fartyg 3 dr 9 öre smt per par. Den 26 september 1671 gynnades Wismar åter med en mindre sänkning i tullsatsen. Den 27 januari 1672 höjdes visserligen samtliga tullklasser men endast med 3 öre. Dessa tullsatser kvarstodo sedan oförändrade intill den generella stora revisionen av de svenska tulltaxorna år 1715.

Exporttullen — vilken ingick i stora sjötullen — var emellertid ej den enda pålaga, som åvilade utförseln av stalloxar. Dessutom skulle ju lilla tullen eller lantmannatullen erläggas vid indrivandet till utskeppningsstaden. I en de skånska städerna år 1668 given resolution beviljades lättnad också i denna tull. Det bestämdes nämligen, att lilla tullen å oxar, som indrevos till de skånska städerna i och för export, skulle utgå enkelt och ej, som tidigare, debiteras dubbelt. Häri gjorde man ingen ändring förrän år 1700, då man synes ha återinfört dubbel lantmannatull i Malmö, Hälsingborg och Kristianstad — sannolikt för att samla den tillgängliga exportmängden i de återstående utskeppningshamnarna, Ystad och Landskrona, och lättare kunna öva kontroll. Ett »privat» försök av lilla tullens tjänstemän att (genom hård pressning av tullbestämmelserna) år 1705 införa den dubbla lantmannatullen även i de sistnämnda städerna³, skapade en indignerad opposition. Bl. a. meddelade vice guvernören Falzburg kommerskollegium, att detta förorsakat »een stoor skräck hoos de tyska köpmännen». Och han målade oxstallningens framtid i dystra perspektiv. Skulle köpmannen belastas med den nya förhöjningen, for denne naturligtvis hellre till andra orter, t. ex. till Jyl-

¹ C. G. Weibull, sid. 192.

² Malmö tullkontor: inkomna brev. Landsarkivet i Lund.

³ Br. 2/3 1705 fr. överinsp. J. Stiernblad t. tullnären i Landskrona, Petter Stare: av adelns egna oxar och de oxar, som dessa fått i betalning för räntor av sina skattedragare, skulle endast enkel tull (lille tull) tagas, men av de oxar, som adeln uppköpte i andra hand, skulle dubbel tull utgå. Landskrona tullkontors ankomna brev. Landsarkivet i Lund.

land. Och skulle den adlige producenten belastas därmed, komme han att lägga ner oxstallningen på grund av »den ringa profijt, jämte den hazard och äfwentyr, som samma oxehandel är underkastadh medelst siukdomb och understundom köpmannens utblifwande»¹. Men ännu verkningsfullare än Falzburgs livfulla argumentering var sannolikt, att exporten av stalloxar samma år visade en kraftig minskning. Kommerskollegium ställde sig inte oförstående utan avskaffade den nya ordningen och beordrade restitution av övertaxeringen².

Frånsett tullregleringarna — vilka, som sagt, i *detta* fall i allmänhet präglades av myndigheternas relativa välvilja — förblev oxstallningen i decennier ganska ostörd av exportförbud och dylika restriktioner, vilka annars tätt drabbade de övriga skånska »stapelvarorna». Ett år 1664 utfärdat exportförbud på stalloxar synes endast ha åsyftat att få utförseln ordentligt övervakad. Export kunde nämligen ske mot licens från generalguvernören³. Viss inverkan hade dock efter allt att döma ett år 1681 utfärdat exportförbud för stalloxar under nio års ålder (i syfte att tillhandahålla bönderna dragoxar); för år 1685 stannade utskeppningen vid 2,872 djur. Dess verkningskraft blev dock begränsad. År 1686 blev det upphävt. Ett tredje utförsel förbud av år 1700 torde däremot haft liten betydelse. Det utfärdades den 24 april, d. v. s. då skeppningssäsongen redan var slut för det året. Och året därpå måste det varit kontramanderat. De exportsiffror, som finnas, visa ingen rubbning i näringens tillstånd. Man får gå ända till år 1716, innan man påträffar ett »verkligt» exportförbud — och även då var det i början tämligen fåfängt i så måtto, att kriget redan stoppat utförseln ganska ordentligt⁴. Detta exportförbud blev emellertid bestående längre tid än kriget varade och kom på så vis att få inflytande på utvecklingen. Först vid 1724 års riksdag blev det avlyst. Försök åren 1720 och 1721 att dessförinnan få det satt ur kraft, misslyckades.

Sammanfattningsvis kan man våga påstå — om man bortser från själva gränsändringen som en bestående engångsföreteelse — att statsmaktens ingripande före år 1716 i stort sett inte verkat *direkt* hämmande på produktionen och exporten av stali-

¹ Malmö provinsialkontors ankomna brev 1706 nr 112. Landsarkivet i Lund.

² Ibid. 1707, br. 9/4 s. å. från kommerskollegium.

³ Förbudet utfärdat 28/5 1664 men tydligen — eftersom oxutskeppningssäsongen då var slut för året — delgivet tullnärerna först 14/4 1665. Malmö tullkontors brev.

⁴ Brevkonceptbok 1716 14/2. Guvernementsarkivet. Landsarkivet i Lund.

oxar. Växlingarna i produktions- och exportsiffrorna få alltså under denna tid tillskrivas andra faktorer såsom krig, felslagen foderskörd, mätnad på marknaden och dylikt samt de *indirekta* verkningarna av den nya statsmaktens ekonomiska politik. De siffror, som finnas, strida i varje fall ej mot ett sådant antagande. Det må vara tillräckligt att hänvisa till tabellen sid. 262—263, vari uppgifter från olika håll sammanförts. Vi skola här knyta några reflexioner till densamma, varvid vi utgå ifrån, att siffrorna över exportstallningarna och exporten kunna användas synonymt.

Enligt Wimarsons uppskattningar steg utförseln av stalloxar tämligen jämnt under de sista danska decennierna: från icke fullt 3,000 stalloxar i mitten av 1630-talet till omkring 4,000 i

Oxutskpeppningen över Skånes hamnar vissa år.

	Malmö	Ystad	Kristi- anstad	Hälsing- borg	Lands- krona	Verklig totalex- port	Den till export på nyåret an- givna oxstall- ningen
1661	1.480	(546) ^{a)}	339				
1662	399		245	(1.232) ^{b)}			
1663	1.130	860 ^{d)}	107	2.349	392 ^{c)}	4.933	
1664	508						
1655	616		0				
1666	856	1.226	6				
1667	1.367	1.235 ^{e)}	149				
1668	1.155						
1669	1.339						
1670		1.284			708		
1671	922	1.517		337	183		
1672	1.108						
1673	606		0		198		
1674	897			29			
1675	1.135						
1676	0						

Anm.: Källor: Siffrorna för åren 1685 och 1725 äro hämtade ur Boëthius-Heckscher »Svensk Handelsstatistik 1637—1737» (1938), för året 1686 från C. G. Weibull (sid. 193) och för åren 1705 och 1708 ur »Stora sjö-tullen, Verifikationer», KA. I övrigt ha siffrorna för Malmö hämtats ur stadens brojournaler (MStA); för Ystad ur dess broböcker samt ur guverne-

	Malmö	Ystad	Kristi- anstad	Hälsing- borg	Lands- krona	Verklig totalex- port	Den till export på nyåret an- givna oxstall- ningen
1677	0						
1678	0						
1680	0						
1681		306					
1682		777					
1683		1.289					
1685	1.084	1.422	0	67	299	2.872	
1686							3.518
1695							4.225
1696	35						3.777
1697	70						4.447
1698		2.622					4.163
1699	40	2.903					3.323
1700	0	3.063					4.293
1701		2.907					4.362
1702		2.906					
1703	0	2.407					3.592
1704		2.706					
1705	0	2.031	0	0			
1707							3.702
1708	0	2.458	0	0	510	2.968 ^{e)}	4.015
1709	0						3.855
1725	0	415	0	0	0	415	

mentets brevkonceptbok 1705 och för Kristianstad ur dess tolagsjournaler (alla dessa källor i LAL), för Hälsingborg och Landskrona ur »Tull och accis» 48,501 och 502, KA, varest även 1663 års totalexportsiffra tagits.

Siffran 0 betecknar att ingen export skett, enl. vad källorna visa. — C. G. Weibull, som anfört siffror för Ystad 1663, 1666 och 1667 och för den totala ställningen 1708 (bl. a.), har fått fram något lägre uppgifter, delvis med utgångspunkt i annat material.

a) avser endast tiden $\frac{22}{3}$ — $\frac{31}{3}$. b) avser endast tiden $\frac{1}{3}$ — $\frac{25}{5}$. c) beräknad siffra. d) dessutom utfördes 228 ej var för sig särskilt specificerade hästar och oxar. e) dessutom utfördes 161 ej var för sig särskilt specificerade hästar och oxar.

mitten av 1650-talet¹. De viktigaste utskeppningshamnarna voro då Hälsingborg, Ystad och Landskrona; Malmö och Kristianstad spelade i detta hänseende en mindre framträdande roll. Via den förstnämnda staden torde transportererna dock mestadels inte gått längre än med färjbåtar tvärs över Sundet till Helsingör, varifrån de sedan, omväxlande landvägen och med färja, drivits vidare över de danska öarna och Jylland till sin slutliga bestämmelseort.

Under den första svenska tiden torde exportkvantiteterna närmast stigit. I denna riktning peka de anförda separata siffrorna från några av de skånska stapelstäderna åren 1661 och 1662 samt 1663 års totala exportsiffra. Sistnämnda år utfördes rentav ett större antal stalloxar än som är känt vare sig från något tidigare eller senare år eller inalles 4,933 stycken. Även utförselhamnarna synas ha bibehållit sin inbördes rangordning. Sålunda skeppades via Hälsingborg år 1662 enbart under månaderna 1 mars—25 juni 1,232 stalloxar (och 10 stutar). Anmärkas må kanske, att Malmö synes ha fått en något ökad betydelse för denna export: ett par gånger på 1660-talet översteg dess oxutförsel — ibland rätt avsevärt — siffran 1,000, medan den tidigare stannat vid 600 à 800. Vid 1670-talets början torde förhållandet mellan utskeppningsorterna förskjutits i så måtto, att Hälsingborg gått kraftigt tillbaka. Efter Skånes skiljande från Danmark, lades ju en tullgräns mellan Hälsingborg och Helsingör, och därmed kunde det ej längre löna sig att exportera oxarna till sin slutliga bestämmelseort över den danska transitovägen. Landskrona förefaller också ha förlorat sin betydelse för oxutskeppningen, trots den förmånsställning, som staden rätt länge intog i tullhänseende. Då endast Malmö och Ystad haft en någorlunda »normal» export, frestas man att draga den slutsatsen, att utskeppningen av stalloxar från Skåne under de 5 à 6 åren före skånska krigets utbrott minskats till ungefär 3,000 kreatur. Detta är värt att lägga märke till, eftersom exporttullen blivit sänkt år 1669. Förhållandet kan — om slutsatsen är riktig — ha sin förklaring i den omständigheten, att uppfödningen ännu inte blivit monopoliserad på sådant sätt att det genom den dubbla tullgränsen framtvungna anlitaandet av de kostsammare sjötransporterna tillräckligt kompensades. Både präst och bonde hade ju alltjämt rätt att stalla oxar och sälja dem i städerna.

Under skånska kriget låg utförseln sannolikt helt nere. Över Malmö utskeppades i varje fall inga oxar under åren 1676—1678. Efter fredsslutet återupptogs exporten av stalloxar förmodligen

¹ Wimarson, sid. 66.

ganska snart, men den torde att börja med varit högst blygsam. De krigförande knektarnas aptit hade inte skonat kreatursbesättningarna. Ystads exportsiffror visa också endast långsam stegring. År 1685 tenderade situationen att ånyo bli någorlunda normal. Då utskeppades över Ystad 1,422 oxar, över Malmö 1,084 oxar, över Landskrona 299 oxar och över Hälsingborg 67 oxar eller sammanlagt 2,872 oxar, alldenstund inga kreatur skeppades över Kristianstad (att totalsiffran inte var större, står naturligtvis även i samband med det ovannämnda utförselförbudet på stalloxar under nio års ålder, då de exporttillåtna kategorierna voro de som decimerats mest av kriget). Först omkring år 1690 torde man uppnått full exportvolym.

Efter utfärdandet av 1694 års bestämmelser stallades enligt förteckningarna över exportstallningarna under åren 1694—1708 ungefär 3,000 à 4,000 oxar om året i och för utförsel och ibland ännu mera. Men förutom de där specificerade kreaturen utfördes ytterligare ett och annat hundratal emot speciell frisedel (år 1709 t. ex. gjordes en dylik tilläggsexport på ej mindre än 364 oxar). Fluktuationerna i stallningssiffrorna kunna väl förklaras med hänvisning till foderskördens utfall. Möjligen kan man också tänka sig en »pig cycle». Något sådant vore ju inte otroligt, eftersom variationerna på den internationella marknaden hårdast träffade den danska och skånska uppfödningen av stalloxar i dennas egenskap av supplementär produktion¹. Inga påverkningar från krig spåras dessa år. — Utskeppningen blev under denna tid huvudsakligen koncentrerad till Ystad och därnäst, i följd av ändringarna i lilla tullen år 1700, till Landskrona. Anmärkas må, att den avsevärt minskade exporten över Ystad år 1705 berodde på det förut omtalade försöket att även där genomföra fördubblingen av lantmannatullen.

Hur oxstallningen utvecklade sig under de besvärliga krigs- och depressionsåren 1710—1728 är i regel svårt att fastställa i siffror. Guvernementsmyndigheterna anslogo den emellertid under de första tio åren av perioden till tredjedelen eller hälften av vad som tidigare varit brukligt². Exporten upphörde troligen helt och hållet redan år 1710 i och med Danmarks inträde på fiendesidan. Det hette nämligen år 1714, att de skånska oxarna blivit »överstallade», på grund av att sjöfarten sedan några år tillbaka varit avbruten³. Sistnämnda år blev oxskeppningen visserligen återupptagen men endast i mindre omfattning. År 1716 kom så

¹ Nielsen, Axel, sid. 140.

² Brevkonceptbok 1720 ⁵/₁₀. Guvernementsarkivet.

³ Brevkonceptbok 1714 ¹⁵/₂. Guvernementsarkivet.

Oxar, stallade (på årets gröda) för export i Skåne åren 1694—1700, 1702, 1706—1708.

	1694	1695	1696	1697	1698	1699	1700	1702	1706	1707	1708	Summa
Bjärsgård	84	52	76	60	40	68	42		80	74	52	548
Herrevadskloster	28	32	38	42	52	52		56	80	74	74	420
Skillinge	44	20	32	46	48	48	30					214
Snälleröd	30	30	32	32	38	38	12					188
Össjö	20	20	20	20	26	38	12					52
S:a i N. Åsbo h:d	206	104	166	180	66	206	84	56	80	148	126	1.422
Spannarp	60	36	40	36	40	32	20	²⁸	10	14		202
Tommarp	50	32	34	36	20	28	42	60	10	80		372
Vegeholm	110	14	20	36	20	20	¹⁴	60	10	32		106
S:a i S. Åsbo h:d	36	82	94	36	20	80	62	60	10	126		680
Engeltofta	36			70	70							106
S:a i Bjäre h:d	36			70	70							106
Hovdala	74	60	84	100	98	98	70	70				556
Hörröd (Göingeholm)			10	12	40	40	12	12				62
Ljungarum	12	14	6	12								18
Maglö	18	35	16	⁷⁵ 28								126
Mölleröd			21	²								53
Skeinge	104	109	137	140	98	180	98	82				850
S:a i V. Göinge h:d	36	⁵⁹ 108	62	⁵⁹ 132	60	60	60	52				450
Bäckaskog	20	20	22	64	60	70						62
Karsholm	⁴⁰	56	60	64	60	60	70					310
Ljungby (Trolle-)	32	¹⁶ 12	144	196	60	130		52			⁴⁶	44
Råbelöv	88	196	144	196	60	130		52				866
S:a i Villands h:d			54	184	46	66						250
Araslöv	8	8	8	10	16							42
Hanaskog	16	16	16	16	16							66
Maflesholm	44	42	42	42	42	42	28	40	40	40	42	348
Ugerup	42	40	40	38	34	40	32	40	40	40	40	314
Vittskövle	58	66	60	68	56	80	80	²¹ 120	72	²¹ 116	72	848
Åkesholm (Ovesholm)	⁸⁸	190	142	218	132	162	108	160	256	196	204	1.968
S:a i Gårds h:d												20
Andrarum				24			24					12
Kronovall	36		28	24			24	20	32	36	32	148
Svabesholm	36		28	24			24	20	16	36	36	100
S:a i Albo h:d									48	44	44	260
Bollerup	88	92	104	130	120	144	100	³⁷ 100	100	100	104	1.182
Borrby				30	24	34	24		56	60	6	118
Gårnsås	56	48	60	62	52	56	80	74	42	42	76	680
Gyllerup	80	84	100	92	80	64	48	106	72	84	84	810
Ingelstad			16		24	24	26	28	28	20	20	114
Kåseholm			48				24	40	40	36	28	216
Onslunda	¹⁸ 60	50	64	62	60	60	24	100	66	¹⁹ 136	66	664
Smedstorp	¹⁵ 190	88	98	84	92	84	78	64	46	¹⁵ 140	68	948
Tosterup	108	38	46	36	48	⁴⁵ 108	44	42	42	⁶⁹ 66	66	494
Tunbyholm	60	52	48	36	48	46	54	40	28	⁴⁹ 64	⁴⁹ 68	544
Örup	642	452	612	522	510	510	506	606	502	598	610	6.070
S:a i Ingelstads h:d												74
Glimminge	90	90	100	74	90	80	100	76	72	80	74	926
S:a i Järrestads h:d	90	90	100	74	90	80	100	76	72	80	74	926
Lindholm	⁹ 67	58	60	50	60	74	62	62	74	98	96	761
Månstorp	32	24	40	32	32	32	41	41	41	41	30	202
S:a i Oxie h:d	99	82	100	50	92	74	62	62	74	142	126	963
Markie	50	26	20	28	30	8	24			36		222
S:a i Skytts h:d	50	26	20	28	30	8	24			36		222
Boserup	34	30	30	36	28	40	55	32	44	32		266
Bälteberga	34	30	62	26	26	26	20	21	20	³⁰	20	271
Duveke	40	42	40	36	40	40	47	36	34	⁶	32	387

	1694	1695	1696	1697	1698	1699	1700	1702	1706	1707	1708	Summa
Gedsholm	40	30	26	24		24	22	20	24	30	12	252
Vrams Gunnarstorp	46	40	42	36		40	40	40	111	68	60	244
Knutstorp	108	88	112			96	20	40	42	42	60	663
Kulla Gunnarstorp	60		50	50	38	48	42	28	25	42	42	88
Rosendal			60	68	70	39	80	40	28	36	36	341
Rosenlund	48	70	60	68	70	80	80	16	28	20	20	476
Rögle	43	32	372	250	16	40	40	286	28	30	292	198
Videröra	456	362	372	250	218	367	346	286	172	172	222	3.287
<i>S:a i Luggude h:d</i>												
Axelvold	40	28	32	32		36	44	42	32	32		164
Möllerup	28	20	24	16	24	36	44	42	24	24	24	88
Sireköpinge	45	48	45	42	24	17	17	40	30	30		374
Säby	113	140	149	58	18	60	84	74	54	32	24	194
Uranienborg												18
<i>S:a i Rönnebergs h:d</i>												838
Eriksholm (Trolleholm)	40	78	102	100	60	90	74	90	92	132	90	948
Näs (Trollenäs)	38	38	56	44	24	38	45	36	60	60	44	385
Rönneholm	56	39	430	50	84	128	46	126	74	96	54	445
<i>S:a i Onsjö h:d</i>	96	155	188	194	84	128	165	126	226	228	188	1.778
Barsebäck	60	44	60	20	40	52	80	70	72	60	60	618
Ellinge						44	60	50	45	50	50	249
Remmarlöv	52	50	30	54	84	44	56	46	55	60	44	30
Örtolfta	112	94	90	74	124	140	206	166	176	120	170	575
<i>S:a i Harjagers h:d</i>	106	106	106	100	80	106	121	120	112	140	80	1.472
Borgeby	49	44	40	43	38	56	45	36	32	75	46	488
Björnstorp	24											140
Deby												60
<i>Ugglarp (Södra)</i>												23
Värpinge (Trolleberg)	16	40	36	34	40	64	20	36	54	48	60	348
Ågerup	195	60	68	52	242	266	307	327	48	473	350	447
<i>S:a i Torna h:d</i>	117	114	122	100	120	32	28	18	130	26	172	875
Alnarp	30	20	20	20	18	28	28	18	18	18	26	252
Assartorp	72	72	72	72	48	74	76	70	38	96	86	48
Hyby	42	34	32	32	24	24	24	40	76	68	66	802
Häckeberga	82	80	78	74	80	88	260	74	80	80	72	430
Klägerup	26	26	26	26	26	30	30	18	26	26	26	1.048
Skabersjö	71	60	66	60	40	224	300	18	50	216	68	234
Toppeladugård	403	424	418	394	430	468	718	220	418	486	490	1.160
Torup												4.859
<i>S:a i Bara h:d</i>												106
Bosjöklöster			12	14		24	32	24	12	12		46
Brönneslöv (Christineberg)	24	16	10	22	20	16	12		28	8	8	120
Fulltofta	60	42	52	54	40	46	56	54	56	52	52	512
Harlösa	46	39	42	50	40	46	46	44	48	40	40	453
Hjularöd												112
Löberöd												98
Osbyholm	176		24	22	14	30	8	60	70	80	70	843
Pugerup	57	54	60	60	57	60	60	62	60	194	64	42
Skarhult	363	151	321	340	189	352	280	298	314	274	238	789
Söderto												3.120
Viderup												42
<i>S:a i Frosta h:d</i>												315
Lövestad												254
Söydeborg												351
Tullesbo												14
Vanstatorp												401
Vollsjö												786
Övedsklöster												266
<i>S:a i Färs h:d</i>												2.121

ofta mycket vanskelig. T. ex. måste rådmannen Bernt Olofsson i Kristianstad medgiva i början av 1660-talet, att hans spekulationer i oxhandeln misslyckats; han hade uppköpt ett parti stalloxar i avsikt att sälja dem på marknaden i Hamburg, men prisbildningen hade visat sig så ogynnsam, att han fått sätta dem på arrenderat bete och sedan ändå nödgats sälja dem med förlust¹. Christer Bonde² påpekade också, att de skånska borgarna mera fruktade än eftertraktade oxhandeln, »emedan flere köpmän äro derigenom förderfvade än förbättrade vordne», bl. a. på grund av att stalloxarna under foderbristen frampå våren voro dyra i underhåll inte bara på skeppet utan också på orten, där de skulle säljas, vilken omständighet avnämarna i spekulationssyfte utnyttjade så, att de dröjde med sina uppköp ända tills köpmännen måste sälja kreaturen till halva priset, »hvilket mången ox-köpare i Ystad och andra orter ruinerat hafver». Bonde var emellertid adelsman och stod väl därför knappast helt främmande för sina skånska ståndsbröders kritiska inställning till borgarnas oxhandel. De adliga godsägarnas talesmän förebrådde liksom Bonde gärna de skånska köpmännen, att de läto utlänningarna diktera priset för sig, vilket adelsmännen däremot menade sig icke behöva göra, då de själva hade foder att underhålla oxarna med, ifall prisutvecklingen bleve dålig³. Magnus Durell framhöll i gengäld häremot på sin tid, att borgarna visst icke saknade förstånd och insikt i oxhandeln⁴. Vad de ledo brist på var kapital. De svenska myndigheternas handels- och tullpolitik samt kriget 1675—1679 ökade ytterligare de skånska borgarnas ekonomiska svårigheter och minskade alltså därmed på samma gång deras möjligheter att arbeta i oxhandeln. Efter varje ofredsperiod blevo i varje fall åtskilliga Ystadborgare »out of play», efter vad man kan se av broräkenskaperna. I den mån konjunkturerna förbättrades, deltog de emellertid gärna i branschen, i all synnerhet som de knappast hade någon annan exportvara, sedan spannmålsutförseln förbjöds. Malmöborgarna ville, betecknande nog, också göra gällande, att det var exportförbudet på spannmålen, som tvingat dem att blanda sig i »adelns bästa handel», oxhandeln, och även nödgat dem att ikläda sig riskerna för oxarnas utskeppning⁵. Detta påstående var dock överdrivet i så måtto, att de skånska borgarna handlat med oxar redan före spannmålsexportförbudets

¹ Enghoff, Karl: Kristianstad 1614—1914, sid. 180.

² Handl. rör. Skand:s hist. VI, sid. 170 ff.

³ Cronholm, sid. 219.

⁴ Dens., sid. 66.

⁵ Dens., sid. 290.

utfärdande, men rimligtvis borde de nu vara mera intresserade för oxhandeln än tidigare. En dylik utveckling sågs emellertid med oblidiga ögon av adeln, som ju hade rätt att driva utrikeshandel med sin egen produktion. Vid ett tillfälle beskyllde en adlig storgodsägare sina merkantila landsmän för »ett politiskt streck», bestående i att »det lagas, att inga främmande köpmän inkomma, vilket därutav förorsakas, att borgarna denna handel mycket illa utmåla»¹. Och i sin iver att »upphjälpa» oxhandeln föreslog vederbörande rent av, att borgarna endast skulle få sälja sin egen avel och inte tillåtas att arrendera fodret på sätesgårdarna². I detta speciella hänseende hade adeln dock ingen framgång, förmodligen därför att handel var en borgerlig näring och inte en adlig. De skånska borgarna fortsatte att intressera sig i oxhandeln, i den mån deras hopsmåltande resurser tilläto. Så sent som

I oxutskeppningen deltagande fartyg.

Fartygens hemort	1663.		1700.	
	via Malmö ³ antal fartyg	antal läster	via Landskrona	via Ystad
Rostock.....	19	281	—	—
Köpenhamn.....	2	76	—	—
Stralsund	1	18	—	—
Wismar.....	1	15	—	—
Malmö	2	40	1	20
Lübeck	—	—	2	28
Ystad	—	—	2	50
Blekinge (Sölvesborg, Bodekull o. Kristianopel)	—	—	3	44
Lübeck	1	40	23	835
Köpenhamn	8	98	—	—
Rostock	—	—	4	78
Damshoff	—	—	2	28
Femern	—	—	2	20
Kalmar	—	—	1	20
Ystad	—	—	5	56

¹ C. G. Weibull, sid. 194.

² Cronholm, sid. 220.

³ 3 färjor på sammanlagt 9 läster (med inalles 8 oxar) ej medräknade.

år 1708 kunde t. ex. Johan Kieser exportera 108 oxar (av en arrendestallning på 356 oxar). Annars voro och förblevo storköpmännen på området utlänningar. Nämnas må Lauge Thiel, vars årliga uppköp i Skåne på 1660-talet måste ha överstigit 1,000 stalloxar; Borchard Thiele var förmodligen den störste uppköparen i början av 1700-talet med en utskeppning av 655 oxar år 1708.

Även *oxskeppningarna* ombesörjdes, i den mån det ej rörde sig om färjning tvärs över Sundet, av i främsta rummet utländska företagare. Härvidlag hade först Rostock- och sedan Lübeckskepparna nära nog monopol. Rostockskepparna kunna sägas ha fört det gamla Skånefararlagets traditioner vidare¹. De gjorde nu liksom tidigare en särskilt stor insats i sjöfarten på Ystad och Malmö. Troligen var så förhållandet även i Landskrona. De siffror, som man med hjälp av olika metoder kan utvinna ur tolags- och brojournalerna för Malmö och Ystad, äro belysande. I början av 1700-talet hade emellertid Rostockskepparnas uppgifter övertagits av Lübeckskepparna. Dock lägger man märke till att många av de senare haft samma släktnamn som de förra, varför det icke torde vara uteslutet att en överflyttning av skeppare från den ena staden till den andra ägt rum, kanske under intryck av de svenska myndigheternas åtgärder i Warnemündetullen.

Oscar Bjurling.

---

¹ Beiträge zur Geschichte der Stadt Rostock: Rostocks Seehandel von 1635—1648, Die Schifffahrt von Alfred Huhnhäuser, 1914, sid. 3.